

stavkov in skoroda tragično smešni vznesenosti nadaljuje «ideolog»: «Pokazati hočemo, da je današnja naša doba — slovenska z l a t a d o b a — — da je enovita kot še nobena doba pred njo, in tako močna (!), da ni izgleda — (hyala bogu!) —, da bi mogla biti močnejša katerakoli pred njo (!).» — To svojo miselnost in prepričanje opira izdajatelj revije na Nadmichelangela — K. Bulovčevo, Nadshakespeareja — I. Mraka, Nadgoetheja — O. Berkopca, Nadrembrandta — Bambiča i. dr. O njih govori s popolnoma Nadčloveško gesto velikih svetovnjakov: «Zgodi se volja Vsevišnjega — naša naloga je, pokazati na umetnico-kiparko in risarko, kakršne ne zmore človeštvo vseh ras in časov (— izrečno pri nas se je moralo to zgoditi —), na kiparko, ki nosi v sebi vse predpogoje, da nadkrili (— ali jih že ni? —) po umetniški in kiparski kvaliteti ne le Fidiije in Rodine, temveč predvsem — ne ustrašimo se! — Michelangela, da završi na samoroden = vsesmotren = genialen — (enačaji res tudi pojme enačijo!) — način, kar temu enostranskemu titanu (— ubogi Michelangelo, ti nesamorodni!) ni bilo dano.» — Nima pomena še nadalje črpati iz neusahljivega vira «samorodne» modrosti, vse čuda logične, izredno genialne modrosti, ker bi moral človek zblazneti ob neznanju, nekritičnosti in nemoči, smešnem patosu in precenjevanju literarno ničvrednih del ljudi, ki se borijo z najosnovnejšimi izraznimi sredstvi. Naj predstavim še Nadshakespeareja, kakor ga je opisal «samorodni» ideolog ob študiju «Mone Gabrijele», te čudovite umetnine, «ki jo slovenska drama ne premore»: «V Mraku so se izpeli in srečali vsi elementi (— res čudovito srečanje —) ‚grške‘ — ‚poganske‘ — dalje elementi ‚shakespeareške‘ — ‚polpoganske‘ usodnosti (— ali vsepoganske usodnosti ne? —), mitologije in tragedije (?) z elementi najčistejšega = vsekrščanskega genija v živo himnično Sintezo.» — Da, res in kdo bi sedaj tožil?

Nepotrebno je še naprej razpravljati o «zlati dobi» slovenske kulture, ki trpi na genijih «vseh časov in ras». Nepotrebno in nemogoče, kajti pri nas se še nikdar ni pojavilo takšno kulturno stanje, kot je sedaj, ko dobiva diletantizem veliko besedo in moč. — Toda prebridko jasno je, da bodo vsi ti modreci že jutri tičali v pozabi, kakor da niso nikoli živeli z veliko besedo med nami. O njih ne bomo govorili niti z nasmehom kot danes včasih.

(Nadaljevanje.) — Anton Ocvirk.

K R O N I K A

Grehi kritike. — Nezanimanje in brezčutje italijanske publike za sodobno literarno produkcijo v Italiji se zdi, da je doseglo svoj višek. Široka publika na eni strani, pa kritiki na drugi in romanopisci na tretji so si tuji svetovi, živeči drug ob drugem, brez pravih organskih vezi. Naravno je, da zaradi takega stanja trpe predvsem pisatelji, zlasti romanopisci, in da so nekateri najboljši med njimi začeli razmišljati o vzrokih te literarne mizerije. Umberto Fracchia je priobčil v zadnji junijski številki literarnega tednika «L' Italia Letteraria» razmišljanje o tem žalostnem stanju pod naslovom: «Čigava je krivda?», kjer prihaja do zaključka, da sodobna literarna kritika v Italiji ni kos svoji nalogi in da je ta najjačji vir današnje literarne nerazgibanosti med publiko. Seveda je dvignil ta članek mnogo prahu, in dolge polemike za in proti kritikom so si sledile v najraznejših listih. Med drugimi je Arrigo Cajumi v 29. številki istega lista naslovil na Umberta Fracchio odprto pismo, v katerem podaja dokaj točno sliko sodobne italijanske kritike, ki pa daje istočasno točen vpogled v stanje sodobne ita-

lijanske literature sploh. Takole se izraža Cajumi: «Na splošno je kritika v Italiji trovrstna. Prva, kritika učenjakov, specialistov, profesorjev, raziskuje z uspehom naše in tuje literarno premoženje, ki pripada že preteklosti, prireja nove izdaje klasikov, proučava vpliv tujih literatur: z roko v roki s filološkim delom gresta tu estetična klasifikacija ter zgodovinsko raziskavanje; uspeh je dosti velik in dokaj pomemben. Seveda je v tej stroki mnogo ničel, poprečnjakov in okostenelih ljudi, ki si domišljajo, da so še gibki in da kaj predstavljajo; so pa med njimi tudi dobro podkovani mladi ljudje, ki z eno nogo že stoje v univerzah, ki jim bodo jutri najboljše opore. Druga zalega kritikov se drži redkih revij različnega slovesa. To so diletanti, uživači, resni literati in literatoidi, ljudstvo, ki prisega na neko estetiko ali pa se zvesto oklepa neke šole in sistema. Najdeš pa med njimi tudi čisto preproste bralce in radovedneže. Ti revialni kritiki pomagajo tvoriti smeri, «mnenja», šole, krožke, a se obračajo na omejeno število bralcev, ki že dele kritikovo prepričanje ali so vsaj že čisto pripravljeni, da ga sprejmejo — bolj ali manj izbran cvet, toda brez globokega praktičnega vpliva na splošno mnenje, na gmotni uspeh. Tretjo vrsto tvorijo kritiki po dnevnikih časopisih in ti govore ali bi vsaj morali govoriti široki publiki.

Kako ravnajo te tri kategorije kritikov s sodobno literarno produkcijo? Vseučiliški profesorji se zanjo sploh ne menijo, a če se je že spomnijo in se z njo pobavijo, streljajo neznauske kozle, pri katerih trdovratno vztrajajo, izzivajo podeljevanje nagrad brez haska za akademije, ki jih razpisujejo, in za tistega, ki jih je deležen: kajti ta zadnji ne proda zaradi tega niti enega izvoda več in njegov ugled niti najmanj ne zraste v očeh bralcev. Radi tega seveda ne bomo očitali vseučiliški kritiki njenega nezanimanja in njene nebrižnosti do najnovejše literarne produkcije; njena naloga je, da razvršča vrednote preteklih dob, in je v redu, če se danes bavi z definiranjem D'Annunzia, s presojanjem Fogazzara itd. Malo drugačna pa je zadeva z revialnimi kritiki.

Njihova krivda je očitna: zbirajo se v klike in metodično zaduše vse, kar ne ustreza njihovi estetični dogmi. Zagrizenci po naravi in iz oportunitizma, se jih redi več izmed njih na robu neke francoske literature (ki jo v Italiji, po njihovem mnenju, vsi dobro poznajo), in sicer samo francoske literature, ker ne znajo niti angleško, niti nemško, niti rusko, niti špansko in so prisiljeni čitati pisatelje teh jezikov v francoščini, če jih hočejo poznati. Odtod v Italiji sloves angleških, ameriških itd. pisateljev, ki so zasloveli v Parizu: odtod nepoznanje vseh ostalih, često pomembnejših pisateljev, ki na nerazumljiv način ostajajo v temini, ker niso našli francoskega prevajalca. Conrad, preveden v francoščino, je znan; Hardy, skoro; Galsworthy, preveden, je znan; Huxley, prav nič. Dodajmo še, da bi bili mnogi tolmači in razlagatelji Valéryja, Farga, Gida v veliki zadregi, če bi morali delati izpit iz francoske literature samo 19. stoletja, zaradi česar dajejo krive pregleda, ker jim za umerjeno, kritično sodbo manjka vsaka oporna točka. Ti so s svojo naglico v izmišljanju dolgočasnih odkritij o teh dveh ali treh francoskih pisateljih nasitili vse naše ozračje z zmotnimi in nepremišljenimi podatki in že ni več mogoče izpregovoriti o romanu, ne da bi takoj planil na dan Freud (ki ga malokdo pozna v nemščini), Proust (čigar zgodovinsko ozadje jim je neznano), Joyce (o katerem so še do pred kratkim vsi govorili šepetaje, ker ni bilo običajnega francoskega prevoda) itd. Predstavljajte si sedaj bednega in poštenega italijanskega romanopisca v teh krempljih in podvrženega natezanju: v kakšnih zvezah je njegovo delo z

Gidom, s Proustom itd. — pa zaključite! Za revialne kritike sodobne literarne produkcije sploh ni; izvzeti so seveda prijatelji in kliki naklonjeni. In kar je še huje: našim ubogim pisateljem se svetuje, naj si vzamejo za vzor te slavne Gide itd. O narodni tradiciji ne duha, ne sluha.

Da ne bo nespোরazuma, naj povem, da tu ne protestiram proti tako zvanim avant-gardističnim smerem, proti odkritjem, ki nas morejo v resnici česa naučiti, nas pomladiti, napraviti naše leposlovje gibkejše, ki je, povprečno vzeto, še vedno nesrečno in provincialno. Ne zahtevam od ostroumnih in težko umljivih kritikov, da bi nam razlagali kako prijetno povprečno leposlovno delo. Toda srce me boli, ko vidim, kako trmoglavо vztrajajo v nepri-znanju potrebe po različnih smereh in načinih v sodobni produkciji; nočejo priznati, da so upravičeni poskusi in podvzetja, primerna široki publiki, in molče o dobrih pisateljih, katerih edina krivda je, da se obračajo edino na čitatelje in da ne pripovedujejo v sigajoči prozi «čiste» lirike svojih osebnih ter brezpomembnih zadev. Vse to ima za posledico globok razkol med mnogoštevیلno produkcijo in kritiko, medsebojno nepoznanje, ki škoduje obema, ker zabranjuje prvi, da bi se okoristila z vplivi in opozorili, ki bi jo mogli zboljšati, drugi pa, da bi se oprostila tesnega kroga brezplodne nemoči, ki jo odtujaє življenju. Zato je kritika najšibkejši del sicer vplivnih in zanimivih revij. Prijatelji vam tu govore samo o prijateljih, brez vsake bistrovidnosti in posebne usposobljenosti; v pregledih tujih literatur se dotikajo samo prenapetih in izrednih pojavov. Občutno je pomanjkanje pravega poznanja najraznejših strani katerekoli literature in pa tista širina v pregledu, ki šele dovoli, da uspešno osredotočite lastna opazovanja in da ne podajate krive podobe in ne cenite previsoko nekega avtorja; osnovni kriterij poštene, metodične in vestne informacije ni vpoštovan.

Vse to bi bilo sicer smešno in malenkostno, vendar brez prevelikih zlih posledic, če bi se ne godilo nekaj čudnega. Namestu da bi kritiki v dnevnem časopisju ostajali v tesnem neposrednem stiku s sodobno italijansko produkcijo in imeli pred očmi široko publiko, ki jo je treba pravilno informirati, se zelo pogosto rajši ozirajo po revialnih kritikih, se jih boje, se jim laskajo in jim skušajo ugoditi v vsakem pogledu. Često koketirajo tudi z vseučiliškimi profesorji in se trudijo na vse pretege, da bi dopovedali vsemu svetu, da Crocejeva estetika zanje nima skrivnosti, da je Farinellijeva učenost zaklad, iz katerega se ne utrudijo zajemati, da so jim najzapletenejši in najtežji tuji pisatelji popolnoma domači. Z nepotrebnim razkazovanjem svojega pomanjkljivega znanja dolgočasijo, ustvarjajo zmedo v široki publiki in jo zavajajo na napačna pota. Publika pač vidi v časopisu dve koloni, ki pojeta hvalo mladiču začetniku, pa brez opozorila, da je njegova literatura le proizvod literarnih krožkov. Če ljudje nasedejo enkrat, se drugič maščujejo s kupovanjem Wallacea in Henryja Bordeauxa. Vse to velja tudi za tuje pisatelje: našli boste dvajset člankov o Valéryju, a ne enega o Carcoju in Mauriacu, ki bi jih publika cenila mnogo više in ki to zaslužijo. Tak kritik vam skrpuca svoj članek samo zato, da bi ga v dveh vrsticah omenila kaka francoska revija; prav nič pa mu ni do tega, da bi pošteno predstavil n. pr. Greena, Estaunieja, Chardonna. Kako hočete potem, da naj publika zaupa, ko z lahkoto opazi to slepomišenje, to poplaševanje naklonjenosti, vse to ogabno literarno ozračje, vso to literaturo za literatiče, za to kamoro, da imenujemo stvari z njihovim pravim imenom.»

St. L.

Urednikov «imprimatur» dne 15. septembra 1930.